

ČETIRI DESETLJEĆA DANA HVARSKOGA KAZALIŠTA

Boris Senker

»U kasnu jesen godine 1972.«, kako piše Nevenka Bezić-Božanić u uvodnoj napomeni uz »Bibliografiju Dana Hvarskog kazališta 1975–2004.«, objavljenu u tridesetom zborniku, »obilježena je 360. obljetnica Hvarskog kazališta od strane tada JAZU na čelu s predsjednikom akademikom Grgom Novakom i hvarskom Općinskom skupštinom. Uz proslavu održan je znanstveni skup, koji je otvorio niz poznatih i neistraženih tema iz povijesti teatrologije, hrvatske književnosti i kulture. Na poticaj nekoliko članova Akademije i današnjeg (tada se zvao Čakavski sabor) splitskog Književnog kruga odlučeno je da se utemelje Dani Hvarskoga kazališta koji bi svake godine u proljeće održali skup s uobičenim pojedinim vremenskim razdobljem, istaknutih osoba iz književnosti i teatrologije.«¹ Unatoč pomalo nejasnim formulacijama i brkanju »teatra« i »teatrologije« te spominjanju »vremenskoga« umjesto »povijesnoga« razdoblja, napomena daje pouzdanu informaciju o pokretanju manifestacije koja se ove, 2013. godine

¹ Nevenka Bezić-Božanić, »Bibliografija Dana Hvarskog kazališta 1975–2004.«, u: *Dani Hvarskoga kazališta*, knj. XXX: *Hrvatska književnost, kazalište i avangarda dvadesetih godina 20. stoljeća*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Književni krug, Zagreb – Split, 2004., str. 385.

održava četrdeseti put. Stoga riječi poput »tradicije« i »kontinuiteta«, koje inače olako rabimo i prečesto zlorabimo, nisu nimalo neprimjerene u razgovoru o Danima Hvarskog kazališta.

Prvi u nizu znanstvenih skupova održan je od 22. do 26. svibnja 1974. Izlaganja – ili dio izlaganja, njih ukupno dvanaest² – i jedna prigodna pjesma, *Teatar farski* Marina Franičevića, tiskan je u prvom zborniku, kojemu je naslov *Dani Hvarskog kazališta. Uvod*, a podnaslov *Eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru*. Priopćitelji bili su Marin Franičević, Marko Fotez, Nikica Kolumbić, Nikola Batušić, Rafo Bogišić, Josip Torbarina, Franjo Švelec, Vjeko Omašić, Cvito Fisković, Miroslav Šicel, Marijan Matković i Vlatko Perković, a teme njihovih priopćenja rasporedile su se duž luka što je sezao od liturgijske drame i prikazanja (Batušić i Kolumbić) do drame hrvatske moderne (Matković) te odnosa redatelja i dramatičara (Perković).

Na pozornici Hvarskog kazališta za prvih je Dana prikazano i pet predstava. One su bile i izbor antologijskih drama (u jednom primjeru i dramatizirane proze) iz »pet stoljeća hrvatske književnosti«, i panorama suvremenoga hrvatskog glumišta. Hrvatsko narodno kazalište iz Splita izvelo je, naime, *Prikazanje života sv. Lovrinca Mučenika*, u režiji Marka Foteza, sa scenom i kostimima prema zamisli Jagode Buić, te s Vasjom Kovačićem u naslovnoj ulozi, a Josipom Gendom, Aleksandrom Čakićem, Ivom Marjanovićem, Bogdanom Buljanom, Vlatkom Perkovićem, Radom Perkovićem, Savom Komnenovićem i drugim članovima splitskoga ansambla u ostalim ulogama. Kazalište Marina Držića iz Dubrovnika gostovalo je s dvije predstave. Prva je bila *Prikazanje Dubravke ljeta gospodnjeg MCMLXXIII* Ivana Gundulića i Ivice Kunčevića, s ansamblom koji su

² »Napomena« na kraju prve knjige, u kojoj između ostaloga piše i to da njezin sadržaj »uglavnom obuhvaća eseje i referate čitane na prvom znanstvenom skupu« (*Dani Hvarskog kazališta*, knj. I: *Uvod*, Čakavski sabor, Split, 1975., str. 253), mogla bi se tumačiti na tri načina: (1) u knjizi je samo dio podnijetih priopćenja, ili (2) u knjizi su neki tekstovi koji nisu čitani na skupu, ili (3) u knjizi nema nekih podnijetih priopćenja, a ima i tekstova koji nisu čitani.

predvodili Milka Podrug-Kokotović, Desa Begović-Mrkušić, Žuža Egrenyi, Miše Martinović, Martin Bahmec i Niko Kovač. Bila je to kontroverzna predstava što je u ono doba podijelila kulturnu javnost kao, primjerice, u novije doba što su ju dijelile i dijele predstave u režiji Branka Brezovca ili Olivera Frljića. Druga je pak dubrovačka predstava bila frančezarija *Nauk od mužova* Marina Tudišćevića, u režiji beogradskoga gosta Arse Jovanovića. Scenu za *Nauk* oblikovala je bukureštanska gošća Florika Malureanu, a kostime beogradska gošća Ljerka Kalčić. Braću, koja prolaze nauk, tumačili su Krunoslav Šarić i Zdenko Jelčić, a sestre Dubravka Kunčević (Miletić) i Kostadinka Sidor-Velkovska, svi na početku respektabilnih karijera. Hrvatsko narodno kazalište iz Osijeka došlo je s *Đukom Begovićem* u dramatizaciji Miroslava Mađera, režiji Ivana Martona, interpretaciji zagrebačkoga gosta Fabijana Šovagovića i osječkog ansambla te u kostimografsko-scenografskoj opremi riječkoga umjetničkog para Ružice i Dorijana Sokolića. Hrvatsko narodno kazalište iz Zagreba sudjelovalo je, napokon, s tročinom inačicom Krležine *Agonije*, u režiji Vladimira Gerića, kostimima i dekoru Inge Kostinčer, s Vanjom Drachom, Nevom Rošić i Zlatkom Crnkovićem kao članovima najpoznatijega ljubavnog trokuta u novijoj hrvatskoj drami. Jesu li već prve godine skup pratili zagrebački radio i televizija ne mogu reći, ali na prijelazu iz 1970-tih u 1980-te godine, kad su i pripadnici mlađega naraštaja hrvatskih znanstvenika počeli izlagati na skupu, reportažna su kola bila parkirana na Trgu, a sudionici sažetke svojih izlaganja deklamirali u mikrofon i objektivne glomaznih kamera. Medijske pozornosti i spektakla na početku skupa zaista nije nedostajalo. Ni ambicije utemeljitelja nisu bile male, ali ipak se nije dalo naslutiti da će manifestacija doživjeti i četrdeseto svoje, kako se danas uvriježilo govoriti ne samo za knjige, »izdanje«. Evo što su pokretači i voditelji *Dana* o njima javnosti priopćili u »Napomeni« na kraju prve knjige:

DANI HVARSKOG KAZALIŠTA – jedinstvena zamisao u stvaralačkom procesu naše umjetnosti i kulture pokrenuta je inicijativom Čakavskog sabora u Splitu uz punu podršku Jugoslavenske akademije znanosti i

umjetnosti i Skupštine općine Hvar. Višegodišnji program rada DANA HVARSKOG KAZALIŠTA bit će značajan prilog povijesti hrvatske drame i teatra.

Realizaciju kulturne akcije DANI HVARSKOG KAZALIŠTA karakteriziraju dvije komponente: znanstveni skupovi i izbor kazališnih predstava iz postojećih repertoara naših kazališta [...]

Ova prva knjiga [...] u stvari je pokušaj sistematizacije građe, esejistički pregled našeg dramskog i kazališnog čina kroz vjekove [...] Knjige – što će se pojaviti sljedećih godina kao rezultati rada naših kazališnih znanstvenih radnika – bit će izrazito tematske: plan rada sadrži ove teme: Prikazanja (druga knjiga), Renesansa (treća knjiga), Naša drama i teatar u XVII stoljeću (četvrta knjiga), Naša drama i teatar u XVIII stoljeću (peta knjiga), Naša drama i teatar u XIX stoljeću (šesta knjiga), Problemi suvremene drame i teatra (sedma knjiga).³

»Napomenu« je potpisalo Uredništvo, što će reći i vodstvo »kulturne akcije«, a činili su ga Marko Fotez, Marin Franičević, Živko Jeličić, Marijan Matković i Franjo Švelec.

Sudionicima ovogodišnjega skupa njihova su imena, dakako, veoma dobro poznata, ali nije naodmet podsjetiti se u ovoj prigodi najvažnijih biografskih, bibliografskih i teatrografskih podataka o njima. Preuzimam ih iz četverodijelne *Enciklopedije hrvatske književnosti* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, urednika Velimira Viskovića.

Marko Fotez (1915. – 1976.), »redatelj, kazališni povjesničar, dramski pisac, esejist i prevoditelj«. Zagrepčanin. U rodnom je gradu diplomirao jugoslavistiku te češki i njemački jezik, a doktorirao godine 1942., obranivši disertaciju o reformatoru hrvatskoga glumišta Stjepanu Miletiću. Pisao feljtone za dnevne listove i tjednike. Godine 1938. režirao je svoju preradbu *Dunda Maroja*, a 1942. *Grižule*, kojemu je dao naslov

³ Na istom mjestu.

Plakir. Za Drugoga svjetskog rata bio je aktivan u hrvatskim državnim kazalištima, a nakon rata razmjerno je često mijenjao posao i boravište. Ipak, kao šezdesetogodišnjak postao je članom suradnikom Akademijina Razreda za književnost te viši znanstveni suradnik onodobnoga Zavoda za književnost i teatrologiju. Nastojao je prije svega oživjeti stariju hrvatsku dramu, ali činio je to – prigovaralo mu se, pa ga se od tih prigovora branilo i na Danima Hvarškoga kazališta⁴ – populistički, prilagodbom srednjovjekovnih, renesansnih, baroknih i kasnijih dramskih tekstova (malo) građanskom kazalištu. Bavio se prijevodima, a napisao je i dvije (slabe) drame. Bio je jedan od inicijatora Dubrovačkih ljetnih igara i Dana Hvarškoga kazališta. Objavio je nekoliko knjiga: *Stjepan Miletić, Theatralia, Putovanja s Dundom Marojem, Kazališna hodočašća...* Članak o njemu potpisan je s »R.«, što će reći da su redaktori i urednici *Hrvatske književne enciklopedije* morali temeljito preraditi dobiveni članak.⁵

Marin Franičević (1911. – 1990.), »pjesnik, povjesničar književnosti i književni kritičar«. Hvaranin. Učiteljsku školu u Šibeniku završio je godine 1929., a časopis *Naši dani* pokrenuo uoči Drugoga svjetskog rata, 1940. U komunističkom pokretu bio je od tridesetih godina prošloga stoljeća, u partizanima od 1941. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je tek 1953., a doktorirao 1957. Bio je nastavnik na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu, urednik časopisa *Republika*, urednik u Leksikografskom zavodu. Akademikom je postao 1968. Njegova štokavska lirika, koja »odaje Krležin utjecaj«, na početku je prožeta lijevom ideologijom, a u poraću postaje aktivističkom i propagandnom. Najcjenjenije mu je književno ostvarenje *Govorenje Mikule Trudnega*, napisano 1945. Riječ je o svojevrsnom

⁴ Usp.: Slobodan P. Novak, »O recepciji starije hrvatske dramske književnosti u razdoblju između dva svjetska rata«. U: *Dani Hvarskog kazališta*, knj. IX: *Hrvatska dramska književnost i kazalište u međuratnim godinama*, Književni krug, Split, 1982., str. 113-116.

⁵ *Enciklopedija hrvatske književnosti*, sv. 1: A–Gl, ur. Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2010., str. 551-552.

čakavskom pandanu Krležinim kajkavskim *Baladama Petrice Kerempuha*. Kao kritičar i povjesničar književnosti, Franičević se bavio ponajviše starijom hrvatskom književnosti i njezinim vezama s folklorom, odnosno njezinim preuzimanjem tema, motiva, stihova i oblika iz folkloru. U pristupu bio je bliži Kombolu negoli starijoj filologiji i pozitivistima, ali s jakom »sklonosti historijsko-materijalističkom razumijevanju književnosti«. Proučavao je versifikaciju na »kadšto anakron način«. Članak o Franičeviću napisao je Zoran Kravar.⁶

Živko Jeličić (1920. – 1995.), »prozaist, pjesnik, književni povjesničar i kritičar, filmski scenarist«. Splitsanin. Studirao je pravo, bio u partizanima. Godine 1952. diplomirao je »narodni jezik i književnost« na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bio je urednik u Novom pokoljenju, koje je poslije postalo Mladost, potom profesor na Pedagoškoj akademiji u Splitu. Uređivao je časopis *Mogućnosti* te bio aktivan u Čakavskom saboru. Akademikom je postao 1983. Rane pjesničke zbirke, objavljene između 1945. i 1950., »ideologizirane su u duhu doba kad se pojavljuju«. Romani, posebno *Splitski triptih* (1966. – 1988.) najčešće se uspoređuju s »poetikom franc. novog romana«, primjerice Alaina Robbe-Grilleta. Važne su njegove studije o Držiću, isticanje prologa Dugog Nosa, i teza o Držiću kao »pjesniku dubrovačke sirotinje«. Članak o njemu napisala je Maša Grdešić.⁷

Marijan Matković (1915. – 1985.), »dramski pisac i esejist«. Zagrepčanin. Studirao je komparatistiku i povijest umjetnosti u Beču i Parizu te u rodnom gradu godine 1941. diplomirao pravo. Ljevičar, gorljivi i postojani krležijanac, za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio je u ilegali. Nakon rata bio je urednik na radiju, umjetnički direktor Zagreb-filma, a od 1949. do 1953. i intendant Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu. Akademikom je postao 1960., obnašao je od 1974. do 1978. dužnost tajnika

⁶ Isto, str. 555-556.

⁷ *Enciklopedija hrvatske književnosti*, sv. 2: *Gl–Ma*, ur. Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2010., str. 210-211.

Razreda za suvremenu književnost, od iste godine do 1985. bio je voditelj Zavoda za književnost i teatrologiju. Potaknuo je pokretanje književnoga časopisa *Forum* i zavodske *Kronike*, uređivao Akademijin *Rad*, priredio dva opsežna zbornika posvećena Krleži. O Krleži je, u sklopu intenzivnih poslijeratnih pokušaja njegova plasmana u veće europske kulture, napisao i monografiju za francuskoga nakladnika.⁸ Autor je dramskih ciklusa *Igra oko smrti* (*Smrt maturanta Wagnera* i *Na kraju puta*), a između njih osam žanrovski i stilski heterogenih drama u jednom činu) te *I bogovi pate* (*Heraklo*, kao jedna od najvažnijih drama nakon Drugoga svjetskog rata, obračun s kultom ličnosti, *Prometej* i *Ahilova baština*), potom intimističkih drama tiskanih u knjizi s naslovom *Ikari bez krila* (*Vašar snova*, *Ranjena ptica*, *Tigar*), povijesne drame *General i njegov lakrdijaš*, kojom je posve neočekivano i bez ikakve nakane izazvao (unaprijed dogovorene) prosvjede u gledalištu, prekid jedne od repriza i uhićenja te drugih, danas već zaboravljenih tekstova. Ambiciju da bude arbitar u pitanjima novije hrvatske drame pokazao je podužim, upućenim ali i nadasve pristranim esejima *Marginalija uz Krležino dramsko stvaranje* i *Hrvatska drama XIX. stoljeća*, u kojima mu je Krleža jedino mjerilo svih književnih stvari. Zanimljiv je putopisac, autor *Američkoga triptiha*, i feljtonist. Odgovoran sam za enciklopedijsku natuknicu o njemu.⁹

Franjo Švelec (1916. – 2001.), »književni povjesničar«. Varaždinac. Sudjelovao je u partizanskom pokretu, a poslije rata, 1948., diplomirao jugoslavistikom u Zagrebu, nakon toga studirao sociologiju u Beogradu te doktorirao, ponovno u Zagrebu, godine 1956., radom o Mavru Vetranoviću. Bio je sveučilišni asistent u Zagrebu pa profesor na Filozofskom fakultetu u Zadru. Uređivao je *Zadarsku reviju* i *Radove Filozofskog fakulteta* u

⁸ *La vie et l'oeuvre de Miroslav Krleža*, UNESCO, Pariz, 1978. Hrvatski je prijevod priredio Branko Hećimović: *Miroslav Krleža, život i djelo*, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, Zagreb, 1988.

⁹ *Enciklopedija hrvatske književnosti*, sv. 3: *Ma–R*, ur. Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2011., str. 41–42.

Zadru. Akademikom je postao 1991. Bio je, moglo bi se tako reći, jedan od vodećih predstavnika filološkoga pristupa starijoj hrvatskoj književnosti – što je, primjerice, došlo do izražaja u jednoj od najvažnijih njegovih knjiga, monografiji *Komički teatar Marina Držića*, objavljenoj u Zagrebu 1968. – ali otvoren i prema novijim tendencijama. Istraživao je zanemarene starije pisce, pridonio prevrednovanju barokne književnosti, pronalazio veze i analogije između hrvatske književnosti i drugih europskih književnosti. Članak o njemu napisala je Divna Mrdeža Antonina.¹⁰

Nekoliko je razloga zbog kojih mislim da je bilo potrebno ovo leksikografsko podsjećanje na utemeljitelje skupa putem njihovih ovlaštenih bio-bibliotekografskih i, prije toga, citiranja njihova programa. Jedan je od razloga vrijeme pokretanja Dana Hrvatskoga kazališta. Riječ je o početku sedamdesetih godina prošloga stoljeća, o vremenu zabrane djelovanja Matice hrvatske, montiranih sudskih procesa i osuda na bezuvjetne zatvorske kazne, otkaza, premještaja, prijevremenih umirovljenja. Vlast progoni istaknutije sudionike Hrvatskoga proljeća: vodstvo i članove Matice hrvatske, studentske vođe, pokrajinske političare i gospodarstvenike, prosvjetne i kulturne radnike, ali istodobno pokazuje, kako je svjedočio onodobni rektor Sveučilišta u Zagrebu Ivan Supek, »'obzirnost' prema funkcionerima koji nisu bili isključeni iz Partije, a u ostavkama su prihvaćali zaključke Karađorđeva, dapače s ponekim kajanjem što su 'podcijenili nacionalizam'«. (...) Uhićenja su se uopće zaustavljala na stanovitoj razini, tako da ni jedan akademik i sveučilišni profesor nije bio zatvoren, tek su neki bili pozivani na policiju zbog ispitivanja.«¹¹ Na istom mjestu Supek izriče i ocjenu da su svi ti potezi javnost trebali uvjeriti u obračun s urotom, koje zapravo

¹⁰ *Enciklopedija hrvatske književnosti*, sv. 4: S–Ž, ur. Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2012., str. 263.

¹¹ Ivan Supek, »Sveučilište u Hrvatskom preporodu«, u: 25. *obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na Hrvatsko proljeće*, zbornik radova, ur. Slobodan Kaštela, Božidar Novak i Vladimir Veselica, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Inženjerski biro d.d., Zagreb, 1997., str. 33.

nije bilo. Nakana je novoga republičkog vodstva, daje se po svemu sudeći zaključiti, bila pokazati kako ta represija uopće nije protuhrvatski usmjerena, nego joj je cilj ukloniti iz javnoga života isključivo ljude optužene za »kontrarevoluciju, separatizam, šovinizam, nacionalizam, anarholiberalizam, povezanost sa Zapadom i njegovim agencijama i ustanovama, sa CIA-om i drugim obavještajnim službama (...) tehnomenadžerstvo, restauraciju kapitalizma i slijepo služenje tržišnoj orijentaciji«.¹² Štoviše, kako piše Tvrtko Jakovina, novo je vodstvo u sljedećim godinama »i neke od ranije predloženih projekata koje je osuđivalo kao nacionalističke – poput plana da se izgrade Muzeji hrvatskih starina u Splitu, Sakralnih umjetnosti u Zadru, NSB i Povijesni muzej u Zagrebu – preuzelo i realiziralo, često i pod predsjedavanjem upravo onih koji su bili njihovi najglasniji kritičari. (...) Promjena do koje je došlo, ma kako se s jedne strane i za neke doimala surovom, bila je kao toliko toga u Jugoslaviji udar s pola snage. Promjena nije trebala porušiti sve«.¹³ Snaženju dojma o tomu da »promjena« zaista neće »porušiti sve« neprijeporno je u prilog išla i manifestacija koja u nazivu ima pridjev »hrvatski«,¹⁴ na kojoj sudjeluju i strani kroatisti, ali je isto tako bilo iznimno važno da ju vode i nadziru, onodobnim rječnikom rečeno, »provjereni kadrovi«. Matković, Franičević, Jeličić i Švelec to su neprijeporno i bili, a i Fotez se tihim redateljskim radom u Zadru, Rijeci, Beogradu, Splitu, Dubrovniku i drugdje očito iskupio za onih dvadesetak režija ostvarenih između 1941. i 1945. Nijedan se od osnivača i prvih voditelja Dana, govoreći i dalje istim rječnikom, nije »eksponirao«, čak ni kao član Uredničkoga vijeća *Hrvatskoga tjednika*, u kojemu su, uz još

¹² Božidar Novak, »Uvod«, u: nav. djelo, str. 11.

¹³ Tvrtko Jakovina, »Mozaik hrvatskog reformskog pokreta 1971.«, u: *Hrvatsko proljeće 40 godina poslije*, ur. Tvrtko Jakovina, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo – Filozofski fakultet – Fakultet političkih znanosti – Pravni fakultet, Zagreb, 2012., str. 413.

¹⁴ Naime, u vezi s pokretanjem Dana Hvarškoga kazališta isticalo se da će se na njima govoriti »o hrvatskoj drami i kazalištu«.

šezdesetak članova, bili i neki od budućih sudionika znanstvenih skupova: Nikola Batušić, Branimir Donat, Nedjeljko Fabrio, Cvito Fisković, Miljenko Foretić, Ivo Frangeš, Dubravko Jelčić, Mirko Tomasović...¹⁵

Od Matkovićeva, Franičevićeva, Jeličićeva, Švelecova i Fotezova ideološkog opredjeljenja te njihova društveno-političkog statusa za program Dana ipak je važniji bio njihov kazališni, književni i znanstveni status. Taj pak na mijeni šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća nije bio osobito visok. Moglo bi se čak reći da su svi oni, svaki na svoj način i svaki u svojem području, bili marginalizirani, potisnuti u drugi plan. Na književnom i esejističkom se području više nisu mogli nositi s »krugovašima« u prozi, s »razlogovcima« u poeziji, s »prologovcima« u drami. U kazalištu su ih zasjenili »postgavelijanci«, pripadnici neformalnoga zagrebačkog »kartela četvorice« Kosta Spaić, Dino Radojević, Božidar Violać i Georgij Paro, te mladi buntovnici poput Večeka, Međimorca i Kunčevića, tada na početku redateljskih karijera. U znanosti o književnosti veću su pozornost privlačili i veći ugled uživali pripadnici »Zagrebačke stilističke škole« vezane uz časopis *Umjetnost riječi* i predvođene (također neformalnim) »kartelom četvorice« profesora sa Zagrebačkoga Filozofskog fakulteta germanistima Zdenkom Škrebom i Viktorom Žmegačem, kroatistom i talijanistom Ivom Frangešom te rusistom Aleksandrom Flakerom. Prvim su se i zapaženim radovima oglasili i slabije povezani, ali itekako prisutni, teoretičari bliski fenomenologiji književnosti i umjetnosti i hermeneutici. Tijekom desetak godina što su prethodile Danima Hvarskoga kazališta objavljeno je, naime, nekoliko za ono doba ključnih knjiga, poput *Uvoda u književnost* (1961., 1969.) Frana Petrea i Zdenka Škreba, *Stilova i razdoblja* (1964.) Aleksandra Flakera i Škreba, *Discipline mašte* (1965.) Ivana Slamniga, *Studija i eseja* Ive Frangeša, *Prirode kritike* (1972.) Svetozara Petrovića, *Ideje i priče* (1974.) Milivoja Solara. Reklo bi se stoga

¹⁵ Usp. o tom preslike isječaka iz beogradskih *Književnih novina* (1990.) objavljene u zborniku 25. *obljetnica boljševičkog udara...* [str. 17].

da su u pokretanju Dana Hvarškoga kazališta, u godinama obilježenima ideološkim i administrativnim, najblaže rečeno, preuređenjem hrvatske kulturne scene, dijelom već otpisani književnici, kritičari i teatrolozi, rođeni između 1911. i 1920. te intelektualno formirani u desetljećima oko Drugoga svjetskog rata, vidjeli prigodu za povratak na pozicije koje su im, prije svega prema njihovom vlastitom uvjerenju, a reklo bi se i prema mišljenju njihovih društvenih i političkih zaštitnika, na toj sceni i pripadale.

O programatskim tekstovima Foteza i Franičevića, objavljenim na početku uvodnoga zbornika, iscrpnije govori Antun Pavešković u svojem priopćenju »Franičević i Fotez iz uvodnog zbornika: program vs. ostvarenje« pa ću se ovdje ograničiti na samo jednu karakteristiku skupno potpisanog »plana rada«. On je i tada, godine 1975., kad je sročen, bio anakron. Predvidio je, vidjeli smo, »sistematizaciju građe« te »pregled našeg dramskog i kazališnog čina kroz vjekove«. Izvorni je plan, dakle, bio oblikovanje skupne povijesti hrvatske dramske književnosti i kazališta. U prijedlogu periodizacije »pet stoljeća« te književnosti i tog kazališta i dalje se izbjegava imenovanje pojedinih razdoblja, s iznimkom srednjega vijeka i renesanse, te se govori o stoljećima. Nema tu ni baroka, ni klasicizma, ni prosvjetiteljstva, ni romantizma, ni realizma, ni moderne a kamo li avangarde. Tek prošla stoljeća i suvremenost. S obzirom na to da je od 1974. do 1978. izašlo pet (od sedam najavljenih) svezaka također skupno pisane *Povijesti hrvatske književnosti* u nakladi Libera i Mladosti, na kojoj su radili i neki stalni sudionici prvih hvarskih skupova, ali ne samo oni, a godine 1978. objavljena je i *Povijest hrvatskoga kazališta* Nikole Batušića, jedina te vrste u nas, moglo bi se reći kako su i Dani Hvarškoga kazališta bili, barem u jednom svom dijelu, mišljeni kao radionica u kojoj će se s jedne strane pripremati pojedina poglavlja tih povijesti, a s druge će se strane one na skupovima dopuniti i revidirati.

Bilo kako bilo, manifestacija se nije protegnula na »nekoliko sljedećih godina« i završila ispunjenjem netom spomenutoga »plana rada«, nego na puna četiri desetljeća unutar kojih se, opet, može govoriti o tri ciklusa. Prvi

je, umjesto predviđenih sedam simpozija i isto toliko knjiga, dosegnuo dvanaest, zahvaljujući ponajviše tomu što se sedma tema – »problemi suvremene hrvatske drame i teatra« – rasporedila na pet simpozija i pet knjiga. Sedma u nizu bila je »Moderna«, kojoj je tako vraćen naziv što će joj za koje desetljeće ponovno biti oduzet.¹⁶ O osmom skupu i osmoj knjizi bit će riječi malo poslije. Tema su devetoga skupa, održanog u svibnju 1981., bili »hrvatska književnost i kazalište u međuratnim godinama«. U uredništvo (i vodstvo) Dana Hvarškoga kazališta tada su uključeni novi članovi, uglavnom redoviti sudionici dotadašnjih simpozija: Nikola Batušić, Branko Hećimović i Miroslav Šicel te Ivo Frangeš, a ponovno se, barem u naslovu, izbjeglo spomenuti avangardu i avangardna strujanja. Deseti je skup održan pod naslovom »Hrvatska dramska književnost i kazalište od predratnih revolucionarnih previranja do 1955.«. Govorilo se na njemu isključivo o predratnoj lijevo usmjerenoj drami i rijetkim primjerima angažiranoga (izvaninstitucijskog) kazališta te o partizanskom i poslijeratnom dramskom kazalištu, a dramska književnost i kazališni život u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj uglavnom se zaobilazili. Izravan je nastavak slijedio na jedanaestom skupu, »Suvremena hrvatska drama i kazalište (1955 – 1975)«, a dvanaestim skupom, održanim 1985., odnosno dvanaestom knjigom objavljenom 1986. godine, zaključen je prvi ciklus, i to temom sličnom ovogodišnjoj: »Stoljeća hrvatske književnosti i kazališta (Provjere i poticaji)«. Raspon je te godine, kao i prve, bio širok: od liturgijske drame i prikazanja (ponovno Kolumbić) do intertekstualnosti u Brešanovim dramama (Ivo Vidan) te kazališne dokumentaristike (Vesna

¹⁶ Na zamjeni naziva »hrvatska moderna« nekim prikladnijim nazivom, primjerice »esteticizmom«, ustrajavao je napose Zoran Kravar. »Promjena je potrebna«, obrazlagao je, »jer se pojam moderne sve više, i isključivije, upotrebljava u značenju koje mu podaju povjesničari i socijalni filozofi, a u kojem on označuje razdoblje svjetske povijesti između prosvjetiteljstva i kasnoga 20. stoljeća« (*Svjetonazorski separei. Antimodernističke tendencije u hrvatskoj književnosti ranoga 20. stoljeća*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 27).

Cvjetković-Kurelec), organizacije kazališta (Igor Mrduljaš), radio-dramaturgije (Čedo Prica) i drame na filmu (Tomislav Radić).

Uz prvi ciklus hvarskih skupova valja istaknuti četiri stvari.

Prvo, da je kronološki druga, ali dugo, sve do kraja prvoga ciklusa odgađana tema s prikazanja proširena sa srednjovjekovnoga i na folklorno kazalište i dramu.¹⁷

Drugo, da je samo jedan skup, kao iznimka u nizu, bio posvećen jednom književniku i da je taj iznimni književnik bio, dakako, Miroslav Krleža. Skup je iznimno održan u listopadu 1980., jer su zbog smrti i sahrane Josipa Broza Tita bile otkazane sve manifestacije zakazane za svibanj te godine. Krleža je privukao na Hvar više od trideset povjesničara i teoretičara književnosti, kritičara, redatelja i prevoditelja. Unatoč tomu što se s tom temom požurilo, pa ju se s desetoga ili čak jedanaestoga mjesta, koje bi joj bili primjerenije, prebacilo na osmo – a sve radi toga da se o Krleži na Hvaru govori još za njegova života pa da te riječi do njega i dopru – na skupu nisu odzvanjali (samo) apologetski tonovi, nego (i) analitički i kritički. Stoga osma knjiga, u kojoj su 1981. tiskana 32 priopćenja, i dalje ostaje, barem jednim svojim dijelom, relevantan zbornik radova o dramskom i dramatičnom, scenskom i sceničnom u Krležinu opusu.¹⁸

Treće, uz prvi ciklus valja istaknuti i to da se u njemu najviše razgranala ona tema na kojoj se istodobno slomio ambiciozni projekt *Povijest hrvatske književnosti* Libera i Mladosti, naime suvremena hrvatska književnost, odnosno hrvatska književnost XX. stoljeća. Tim je znakovitija činjenica da su članovi Katedre za noviju hrvatsku književnost na tadašnjoj zagrebačkoj Jugoslavistici, zapravo bili rijetki gosti na Danima Hvarskoga kazališta. Iznimke su Miroslav Šicel i Ivo Frangeš, koji je uglavnom sudjelovao u

¹⁷ Skup na tu temu održan je 1984., a zbornik, s rednim brojem II, objavljen 1985., kao pretposljednji u prvom ciklusu.

¹⁸ Usp.: Stanko Lasić, *Mladi Krleža i njegovi kritičari (1914-1924)*, Globus – Međunarodni slavistički centar, Zagreb, 1987., str. 618-622.

organiziranju skupova i uređivanju zbornika.¹⁹ Zašto je tomu bilo tako? Zašto je tako i ostalo? Čini mi se da bi nas potraga za odgovorom na ta pitanja nužno odvela s jedne strane u nagađanja o nečijoj onodobnoj procjeni političke oportuniteti pozivanja na Dane Hvarškoga kazališta ovoga ili onog profesora s te katedre, koji je na početku sedamdesetih godina, recimo, imao važnu ulogu u Matici hrvatskoj ili razmjerno često objavljivao u poslije zabranjenim povremenim, a s druge strane u područje međuljudskih odnosa, svjetonazorskih razlika, neispunjenih ambicija, profesionalnih rivalstava pa je bolje u ovoj se prigodi ipak zadovoljiti samo pukim konstatiranjem te bibliografski dokumentirane i lako provjerljive činjenice.

I četvrto, napokon, da se postavljanjem granice istraživanja u godinu 1975., dakle zauzimanjem vremenske distance od deset godina, naravno radi postizanja takozvane znanstvene objektivnosti u pristupu hrvatskoj književnosti i kazalištu, izbjeglo kritičko suočavanje sa svim onim što je zaista bilo suvremeno, aktualno i živo u drugoj polovici sedamdesetih i prvoj polovici osamdesetih godina prošloga stoljeća. Možda i nije bila riječ toliko o strahu voditelja skupa od takva suočavanja, koliko o krutom ustrajavanju na nekadašnjoj »podjeli rada« između književne kritike, koja se, prema toj podjeli, trebala baviti pojedinačnim i suvremenim ostvarenjima, te i za budućnost razdvajati vrijedna od nevrijednih djela, trajna od prolaznih, i znanosti o književnosti koja se pak dijelila na teoriju, koja se trebala baviti općim, načelnim, i na povijest, koja se pak bavila prošlim, ali u oba primjera probranim, vrijednim i trajnim u književnosti i kazalištu.

Drugi ciklus otvoren je trinaestim skupom 1986., odnosno trinaestom knjigom tiskanom 1987. I tema skupa – Hanibal Lucić – i sadržaj knjige, u kojoj su tiskani i »eseji« o hvarskom dramatičaru i pjesniku, i dio njegova opusa u izboru Rafa Bogišića, koji je tih godina preuzeo vođenje Dana, te s akcentuacijom Josipa Vončine ukazuju na dvije promjene. S jedne strane,

¹⁹ Prema već citiranoj »Bibliografiji Dana Hvarskog kazališta 1975-2004.«, Miroslav Šicel podnio je u prvom ciklusu osam priopćenja, a Ivo Frangeš samo jedno, na skupu posvećenom Krleži.

Dani Hvarškoga kazališta udaljili su se od kazališta i teatrologije, premda ne i od drame, te se približili književnosti, napose starijoj. S druge strane, tako je realiziran i plan o objavljivanju ne samo »eseja« – od trinaestoga je »izdanja« u određenju znanstvenoga skupa i zbornika pisalo »o hrvatskoj poeziji«, a ne više »drami i kazalištu« – nego i »građe«, koja je bila i ostala dijelom svih inačica određenja,²⁰ ali je u prijašnjim zbornicima bila podosta slabo zastupljena.²¹ Uslijedili su skupovi posvećeni Nikoli Nalješkoviću i Mavru Vetranoviću (četnaesti) te Marku Maruliću (petnaesti). U zbornicima je tiskan i izbor iz njihovih djela, a u njihovu se akcentuiranju Josipu Vončini pridružio Milan Moguš.

Od šesnaestoga, sedamnaestog i osamnaestog skupa, sva tri na temu hrvatskoga humanizma, ali prvi s naglaskom na Ianusu Pannoniusu, drugi na Dubrovniku i dalmatinskim komunama, a treći na protestantizmu i Reformaciji u XVI. stoljeću, nastavilo se nizanje rasprava o pojedinim, sada točnije imenovanim razdobljima ili područjima (primjerice, knj. XIX: *Hrvatsko kajkavsko pjesništvo do Preporoda*), ali ne u povijesti hrvatske drame i kazališta, kao u prvom ciklusu, nego na početku drugoga ciklusa hrvatskoga pjesništva pa, kako je vrijeme odmicalo, svekolike hrvatske književnosti i, na njezinu rubu, kazališta. Hrvatsko se kazalište vratilo i u naslov zbornika i u određenje skupa tek u njihovu dvadesetšestom

²⁰ Što na ovicima i koricama knjiga, što na naslovnim stranicama, javljaju se ova određenja: »Eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru« (I; III–XII), »Eseji i građa o hrvatskoj drami i kazalištu« (II), »Građa i eseji o hrvatskoj poeziji« (XIII–XXV), »Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu« (XXVI–41). Od prvih do dvanaestih Dana u zbornicima su tiskani i podaci o kazališnim predstavama, a poslije se od toga odustalo.

²¹ Jedna je od rijetkih iznimaka prilog Slobodana P. Novaka »Nešto građe iz bečkih policijskih arhiva o hrvatskom kazališnom životu sredinom XIX stoljeća« (*Dani Hvarškog kazališta*, knj. VI: *XIX stoljeće*, Čakavski sabor, Split, 1979., str. 414–445).

»izdanju« godine 1999., odnosno 2000., zahvaljujući prije svega Nikoli Batušiću.²²

Drugi je ciklus, kako vidimo, ponovno slijedio povijest hrvatske književnosti pa i kazališta, ali ipak uz dvije-tri važne razlike. Tako su u drugom ciklusu, koji završava jubilarnim, tridesetim skupom, održanim 2003., odnosno tridesetim zbornikom objavljenim 2004., izostavljeni srednjovjekovlje te književnost i kazalište nakon tridesetih godina prošloga stoljeća, ali su mnogo pomnije obrađeni autori, strujanja i, flakerovski rečeno, »stilske formacije« prešućeni ili uzgred spomenuti u prvom ciklusu. Govorilo se napokon o hrvatskom baroku i romantizmu, koji, kao i »avangarda dvadesetih godina 20. stoljeća« (trideseti skup i zbornik), ulaze i u naslove pojedinih skupova i zbornika. Na kraju osamdesetih godina prošloga stoljeća, kad se u kulturnom i umjetničkom životu počelo osjećati popuštanje ideološkoga i političkog nadzora, oslabila je autocenzura organizatora i sudionika pa se znatno suzio – ali i dalje nije posve ukinut – popis nepodobnih tema i imena o kojima se raspravljalo.

Ipak, bilo bi netočno ustvrditi kako je drugi ciklus Dana Hvarškoga kazališta u svemu bolji, aktualniji, relevantniji ili kako hoćete od prvoga ciklusa. Usporedba zbornika koji su tematski gotovo identični – primjerice sedmoga (*Drama i kazalište hrvatske moderne*) te dvadesetsedmog (*Književnost i kazalište hrvatske moderne – bilanca stoljeća*) i dvadesetosmog (*Književnost i kazalište hrvatske moderne – bilanca stoljeća II.*) ili šestoga (*Drama i kazalište XIX stoljeća*) te dvadesettrećega (*Hrvatska književnost uoči Preporoda*), dvadesetčetvrtog (*Hrvatska književnost u doba Preporoda*), dvadesetpetog (*Hrvatska književnost od Preporoda do Šenoina doba*) i dvadesetšestog (*Razdoblje realizma u hrvatskoj književnosti i kazalištu*) – pokazat će da ni u prvom ciklusu nije sve bilo anakrono ili

²² Usp.: Boris Senker, »Povijest hrvatskoga kazališta u hvarskim priopćenjima Nikole Batušića«, u: *Dani Hvarškoga kazališta*, knj. 38: *Hvar – književnost i kazalište*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Književni krug, Zagreb – Split, 2012., str. 27-40.

propušteno kroz ideološki filter. Naime, iz ovih ili onih razloga nesklono dobrom dijelu srednjega naraštaja povjesničara i teoretičara književnosti i književnih kritičara, vodstvo skupa počelo je već od četvrtoga i petog njegova »izdanja« pozivati na Hvar i predstavnice i predstavnike mlađega naraštaja znanstvenika, posebno s Filozofskog fakulteta u Zagrebu i iz Zavoda za književnost i teatrologiju, pa su se već u drugoj polovici sedamdesetih godina prošloga stoljeća u hvarskim priopćenjima Dunje Fališevac, Antonije Bogner-Šaban, Mirka Tomasovića, Pavla Pavličića, Zorana Kravara i Slobodana Prosperova Novaka – spominjem samo one koji ne sudjeluju na ovom skupu – čuli drukčiji stavovi i manifestirali drukčiji pristupi književnosti i kazalištu.

Na kraju ovog osvrta na prva dva ciklusa Dana Hvarskoga kazališta, još jedna napomena vezana uz »Kazalo osobnih imena i zemljopisnih pojmova« u »Bibliografiji« Nevenke Bezić-Božanić. Istina, kazalo je nepotpuno jer su njime obuhvaćena imena i pojmovi iz naslova, a ne iz tekstova priopćenja, ali za ovu svrhu i to je dostatno. Mnogo je u njemu osobnih imena, od Franje Trankvila Andronika i Ivana Aralice do Franje Žigrovića i Williama Butlera Yeatsa, nekoliko ih se, posebno ona kojima su bili posvećeni prvi skupovi/zbornici drugoga ciklusa, ponavljaju u desetak ili petnaestak naslova, ali samo dva, zaista samo dva imena strše visoko iznad prosjeka: Miroslav Krleža iz 38 naslova i Marko Marulić iz 32 naslova. Svjedoči to o nimalo ohrabrujućoj polarizaciji u donedavnoj našoj književno-kazališnoj znanosti i o cijepanju hrvatske književnosti na dva odvojena segmenta – stariju i noviju književnost – od kojih se svaki konstituira oko samo jednog autora, »oca« ili »patrijarha« te književnosti.

Usporedbe radi, Držić se javlja 5, Gundulić 6, a Palmotić 3 puta, Bunić Vučić 1 put; Vojnović 9, Kosor 7, Matoš i Gjalski po 4, a Begović 3 puta.

U ovom, trećem ciklusu, koji je otvoren tridesetprvim skupom 2004., odnosno tridesetprvom knjigom objavljenoj 2005., prestalo se raditi na ispisivanju skupne povijesti hrvatske književnosti i kazališta, što je uključivalo naše neprekidno distanciranje od te književnosti i tog kazališta, ili,

gledano iz drugog kuta, njihovo neprekidno guranje od nas i našeg doba u prošlost, u povijest. Umjesto toga, počevši s temom »igre i svečanosti u hrvatskoj književnosti i kazalištu«, hvarski susreti nude niz, slobodnije rečeno, zapisa o književnim i scenskim tekstovima koje jedni za druge čitamo sada i ovdje.²³

Posljednje, ali ne i ponajmanje važno, i u trećem su ciklusu Dani Hvarškoga kazališta, kao i u prvom i drugom, nastavili privlačiti mlade znanstvenice i znanstvenike iz svih hrvatskih sveučilišnih središta pa na ovom, četrdesetom skupu otprilike trećinu sudionica i sudionika možemo uvrstiti u četvrti i/ili peti njihov naraštaj. Korist je, razumije se, obostrana.

²³ Promjene »fizionomije« Dana Hvarškoga kazališta, njihova razdioba na »nekoliko većih cjelina« i njihovo okretanje, u posljednjem ciklusu, prema »kulturološkim fenomenima kao što su igra i svečanost; prostor i granice; prešućeno, zabranjeno i izazovno; počeci; putovanje, lutanje i bijeg te pamćenje, sjećanje i zaborav« u središtu su pozornosti ovogodišnjega priopćenja Lucije Ljubić, naslovljena »Iznova o drami i kazalištu na Danima Hvarškoga kazališta«.

FOUR DECADES OF HVAR THEATRE DAYS

A b s t r a c t

The literature and theatre conference Hvar Theatre Days was initiated in 1972 by a group of members of Croatian Academy of Sciences and Arts and Literary Circle Split. The first, introductory conference took place in May 1975, and the first collection of presented papers from the conference was published next year. Since then, each May 25 to 30 scholars, writers and theatre artists from Croatia and abroad participate in the conference and present papers on Croatian literature and theatre. While in the first and the second cycle, single conferences (1 to 12, and 13 to 30) were organized around most important periods, events and writers in the history of Croatian literature and theatre (i.e. Middle Ages, Renaissance, Enlightenment, National Revival, Realism, Modernism, Avant-garde, contemporary literature and theatre; Marko Marulić, Ianus Pannonius, Miroslav Krleža), in the third cycle (31 to present) each year in the focus were specific recurring themes, motives and problems, as well as central figures in Croatian culture (i.e. games and festivities; space and borders; honest and false; travelling, wondering and running away; Marin Držić, Branko Gavella).